

Saateks koostajalt

Res Musica seitsmes number põhineb 2014. aasta 8.–11. jaanuarini Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias ning Pärnu Keskraamatukogus peetud seitsmenda rahvusvahelise muusikateooria konverentsi valitud ettekannetel. Konverentsi teemaks oli muusikaline vorm, mis mitmeplaanilise nähtusena on teose muusikalise struktuuri üks raskemini tõlgendatavaid aspekte. Kuna vorm moodustub muusikas paljude, kuid erinevat laadi elementide koosmõju tulemusena, tekib alati küsimus vormilise struktuuri peamistest mõjutajatest. Kas mingi vaadeldava üksuse vormiline tähendus tuleneb mainitud üksuse asukohast teose ajalises tervikstruktuuris, nagu väidab funktsionaalne vormiteooria, või hoopis mainitud üksuse suhtest etalonstruktuuriga, nagu väidab näiteks dialoogilise vormi teooria?

Tänapäeval on aina suuremat mõjujõudu omandamas just viimasena mainitud vaade, millest annab tunnistust teose vormilise struktuuri käsitlemine deformatsioonina. Teisisõnu, vormi väljenduslik sisu ehk selle võime kuulajat kõnetada peitub peamiselt selle potentsiaalis etaloni genereeritud muusikaliste ootustega mängida ja nendega dialoogi astuda. Ka käesolevat kogumikku alustavad vormilisi erisusi ehk deformatsioone käsitlevad artiklid. Kogumiku esimene uurimus, Steven Vande Moortele „Sisse-, välja- ja ümberpöörduvad „tugevad“ kõrvalteemad romantilistes avamängudes“ keskendub ebatavaliselt käituvatele kõrvalteemadele. Traditsioonilises vormiõpetuses ei määratleta kõrvalteemat autonoomseid mõisteid kasutades, vaid pigem suhte kaudu peateemaga. Moortele käsitletud kõrvalteemad aga ei ületa peateemasid mitte ainult oma väljapaistvusel, vaid võtavad mõningal juhul üle ka peateema vormifunktsioonid.

Kõrvalpartii ambivalentne artikuleerimine ekspositsioonis ja selle vormilised järelmid on käsitluse all ka järgmises, Charity Lofthouse'i artiklis „Mahleri tsitaadid, temaatiline dramaturgia ja sonaadivorm Šostakovitši neljanda sümfoonia I osas“. Lofthouse näitab, kuidas kõrvalpartii esialgne „luhtumine“ põhjustab retoorilise draama, mis ehitub rotatsiooniliste ootuste pidevale „nurjumisele“ ning viib lõpuks välja militaarse

*telos'*eni, nii pea- kui ka kõrvalteema meloodilise hegemoonia üksteist varjutava kokkulangemiseni mahlerlikus repriisis.

Aare Tool keskendub uurimuses „Üheosaline vorm Heino Elleri, Eduard Tubina ja Eduard Oja kammermuusikas“ nn. mitmemõõtmelisele vormile, mille alaosade ja neist moodustuva tervikstruktuuri tõlgendamisel ei ole võimalik lähtuda vaid ühest vormietalonist. Sageli avaldub selline vorm just üheosalistes instrumentaalteostes ning tavapäraselt põimuvad selles vormi kaks erinevat tasandit – sonaadivorm ja sonaaditsükkel. Tool näitab, kuidas Lääne- ja Kesk-Euroopas tollal juba oma olulisust kaotama hakkav vormiline strateegia mängis olulist rolli eesti muusikalise modernismi kujunemises.

Järgnevas kolmes artiklis on fookuses vormi kujundavad aspektid. Michael Oravitzi artiklis „Meetrum vormilise piiritlejana Debussy kahes prelüüdis“ demonstreeritakse meetrilise profiili ehk individualiseeritud meetrilisel struktuuril põhineva vormilõigu mõiste kaudu meetrumi mõju tervikvormi moodustumisele. Ildar Khannanovi uurimuses „Vormifunktsioonid ja vormiline deformatsioon Sergei Rahmaninovi etüüd-piltides op. 39, nr. 5 ja 6“ keskendutakse vormilist deformatsiooni mõjutavatele aspektidele vene helilooja loomingus. Khannanovi hinnangul on nendeks vanavene kirikulaulu (знаменное пение), hilisromantilisele stiilile omase poeetilise retoorika, kuid ka modernsemate võtete, s.o. teatraalse dramaturgia, kinematograafilise montaaži ja kirjandusliku teadvusega kaasneva dialoogilise teadvuse mõju. Cecilia Oinas läheneb oma artiklis „Sekundaarsete parameetrite roll muusika kujundamisel: Mendelssohni klaveritrio c-moll vormiliste liigenduskohtade esitajaperspektiivist teostatud vaatlus“ teosele aga esitaja perspektiivist, rõhutades traditsiooniliselt ebaolulisena käsitatud parameetrite rolli vormiliselt ambivalentsetele kohtadele interpretatsiooniliste lahenduste otsimisel.

Kogumiku lõpetavad kaks käsitlust 18. sajandi muusikast, milles keskendutakse helikõrgusliku struktuuri vormiloovale rollile. David Lodewyckxi artikkel „Mozart ja Marpurgi galantsed kadentsid: teoreetilised perspektiivid, vormiline mõju

ja häältejuhtimine" tutvustab 18. sajandil galantes stiilis käibele tulnud uut tüüpi kadentse ning seda, kui teadlikult ja läbimõeldult heliloojad neid kadentse oma loomingus kasutasid. Stephen Slottow' uurimus „Harmoonilised sekventsid Mozarti klaverisonaadi F-duur KV 280 I osas" on aga analüütiline *case study*, mille tulemusi kasutatakse ühtlasi Heinrich Schenkeri seisukohtadega polemiseerimiseks.

Valdkonna spetsiifikast tulenevalt on kogumiku põhiartiklid inglise keeles, kuid varustatud laiendatud eestikeelsete kokkuvõtetega. Analoo-

giliselt Res Musica varasemate numbritega on kõik siin avaldatavad artiklid anonüümselt retsenseeritud oma ala väljapaistvate spetsialistide poolt, kellele kuulub ka koostaja sügav tänu.

Seitsmes rahvusvaheline muusikateooria konverents korraldati institutsionaalse grandiprojekti „Muusika performatiivsed aspektid" (IUT12-1) täitmise raames ning seda rahastasid Eesti Teadusagentuur, Eesti Ameerika Ühendriikide saatkond, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ning Eesti Arnold Schönbergi ühing.

Kerri Kotta